

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАГМАТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ «НЕСКОРЕНІСТЬ – ЗРАДА»
В ТЕКСТАХ ДМИТРА ДОНЦОВАREALIZATION OF THE PRAGMATIC POTENTIAL OF
«INDOMITABILITY – BETRAYAL» IN DMYTRO DONTSOV'S TEXTS

Микитюк О.Р.,
orcid.org/0000-0003-3922-4610
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Національного університету «Львівська політехніка»

Стаття має за основу діяльнісний та когнітивно-семантичний напрями прагматики. Нез'ясованим у сучасному мовознавстві є феномен Донцова- інтелектуала, який в гострій викривальній манері письма змінював суспільну свідомість. Мета дослідження – охарактеризувати комунікативно-прагматичний потенціал текстів мислителя на прикладі антитези (зі значеннєвим компонентом «нескореність – зрада»). Завданням дослідження є: 1) виявити особливості суб'єктивного чинника у творах Д. Донцова; 2) показати мовленнєві стратегії автора для формування державницької позиції; 3) простежити характер прагматизації висловлювань мислителя через вплив на читача. Прагматичний потенціал «нескореність – зрада» у текстах Д. Донцова реалізовано через антитезу, яка ілюструє силу сказаного в певний момент, дає установку на власний досвід, демонструє когнітивні здібності автора та моделює сприйняття адресанта. Основною стратегією автора є історична аргументація, яку відтворюють персонімени та підсилюють емоційно-експресивні мовні одиниці. Д. Донцов не лише протиставляє політичні постаті, а й неприховано переконує читача у виборі державницької позиції. Інформація від великого журналіста стає успішною через зіставлення сили та безсилля, любови до власної нації та байдужості, хоробрости та підступності. Метод суб'єктивності та добір лексичних одиниць (у формі множини) дозволяє показати читачеві узагальнені стрижневі риси правління українських гетьманів та їхні риси характеру через антитезу. Наприклад, по один бік стоять *Богуни*, *Кричевські* (символ героїзму), а по інший – *Брюховецькі*, *Гладкі* (символ зради). Структурування тексту на умовний світ *Ігоревих військ* і *Вишнєвських* (як показ боротьби та стійкості) та світ *Наталок-Полтавок* (що символізує відпочинок і кохання) – це вияв авторських намірів скерувати читача до чину відваги, відданості справі та утвердження самостійної України.

Ключові слова: прагматичний потенціал, антитеза, персонімен, метод аргументації, світоглядова позиція, Дмитро Донцов.

The article studies activity and cognitive-semantic directions used in pragmatics. In modern linguistics is an open phenomenon of Dontsov as an intellectual person, who changed public consciousness in a sharp and revealing manner of writing. The aim of the study is to characterize the communicative-pragmatic potential of the thinker's texts using antithesis «indomitability – betrayal». The task of the study is: 1) to find out the peculiarities of the subjective factor in Dontsov's works; 2) show the author's speech strategies for forming a state position; 3) investigate the nature of the pragmatization of the thinker's statements through the effect on a reader. The pragmatic potential of «indomitability – betrayal» in Dontsov's texts is realized through antithesis that shows the power of what is said at a certain moment, provides an attitude to one's own experience, demonstrates the author's cognitive abilities and models the addressee's perception. The author's main strategy is historical argumentation, which is recreated by the personomens of the text and strengthened by emotional and expressive language units. Dmytro Dontsov not only contrasts political figures, but also openly convinces a reader to choose a state position. Information from a great journalist becomes successful through contrasting strength and powerlessness, love for one's own nation and coldness, bravery and cunning. The subjective method and the selection of lexical units (in the plural form) allows to show a reader the generalized core features of the government of the Ukrainian hetmans and their character traits through antithesis. For example, on one side are *the Bohuns and Krychevskys* (a symbol of heroism), and on the other side are *the Briukhovetskys and Hladkys* (a symbol of betrayal). Structuring the text into the conventional world of *Igor's and Vyshensky's troops* (as a show of struggle and fortitude) and the world of *Natalka-Poltavka* (symbolizing rest and love) is the author's purpose to direct a reader to an act of courage, devotion to the cause and the affirmation of an independent Ukraine.

Key words: pragmatic potential, antithesis, personomen, argumentation method, worldview position, Dmytro Dontsov.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Антропоцентричні дослідження є невід'ємною складовою лінгвопрагматики, що показує взаємини «автор – читач» («адресант – адресат») та відтворює їхнє ставлення до інформації, що є в тексті. Автор має намір (інтенцію) справити враження та викликати

реакцію у читача. Завдання читача – декодувати інформацію. Оскільки кожен з учасників комунікативної ситуації має різні можливості сприймати інформацію, то повідомлюване стає успішним завдяки синхронізованості поглядів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми, і на які спирається автор. Вивчення прагматич-

ного потенціалу Д. Донцова невіддільно стосується історико-політичних досліджень, які накладено на персонологічний напрям мовознавства. Вагомою є історична складова спадщини великого журналіста, яку опрацювали М. Сосновський [15], Я. Дашкевич [5, с. 531], С. Квіт [10] та ін. Філологічні розвідки мають за основу праці українських науковців, наприклад, О. Багана [1], Л. Супрун [16], О. Микитюк [11; 12]. Теоретичні основи лінгвоперсонології подано в А. Загнітка [9], Голубовської [4] та ін.

Прагматична інтенція, добір лексико-семантичних засобів та вплив на читача передбачає певну структуру та стиль твору. Зокрема, про це говорить К. Серажим, яка через політичну періодику визначає дискурсивну спроможність та комунікативний потенціал мовної особистості в публіцистичному тексті [14]. Вивчення взаємин «автор – читач» неможливе без прагматики, позаяк це та дисципліна, що об'єднує всі умови, за яких людина використовує мовні засоби у спілкуванні, відтак важливими є праці Ф. Бацевича [2; 3].

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналіз прагматичного компонента висловлювання відтворює особистість, мету та переконання автора. Попри успішність лінгвопрагматики як самостійної мовознавчої дисципліни, не з'ясованими є особливості взаємозв'язку автора та читача та реалізація прагматичного потенціалу текстів великого журналіста, мислителя Д. Донцова.

Домінантною стратегією у висловлюванні автора є метод протиставлення суджень, тобто творення антитези, яка дає установку на власний досвід автора та впливає на світосприйняття адресанта. У підсумку відбувається формування апріорного комунікативного смислу (відомого усім учасникам) та апостеріорного комунікативного смислу (сформованого в процесі спілкування, який впливає з підтексту [3, с. 35]). Антитеза творів Д. Донцова не вивчена в сучасній лінгвістиці, хоча це дієвий елемент непрямих вказівок та доведень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). **Мета статті** – охарактеризувати прагматичний потенціал творів Донцова на прикладі антитези (зі значенням «нескореність – зрада»). Відповідно до поставленої мети **завданням дослідження** є: 1) виявити особливості суб'єктивного чинника у творах Д. Донцова; 2) показати мовленнєві стратегії автора для формування державницької позиції; 3) простежити характер прагматизації висловлювань.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Дослідницьке поле лінгвістичної прагматики полягає у показові ситуації спілкування, яка важлива для досягнення мети та передбачає добір і використання мовленнєвих одиниць, які творитимуть визначальний вплив на читача чи слухача [3, с. 32]. Отож звернення до Донцового тексту, де авторський намір та мовні засоби формують нероздільне ціле, дозволяє побачити, що типовою ситуацією для досягнення комунікативної мети є антитеза.

Д. Донцов як автор наділений особливими повноваженнями, оскільки він доктор філософії, авторитетна особа, видавець журналу «Вістник», пережив дві світові війни та три революції, отож пропагує ті цінності, які попри обставини, є важливими для побудови самостійної соборної України.

Протиставлення різних ідеалів донині є актуальним, що пояснено неоднорідністю суспільства, його вмінням (чи невмінням) оцінити суспільно-політичну ситуацію. Варто наголосити, що взаємодія «автор – читач» є важливим елементом обміну інформацією, бо автор має намір впливати на читача, натомість інтелектуальний, чи емпатичний рівень читача змушує автора добирати ті мовні засоби, які віднаходитимуть вплив у свідомості реципієнта.

Антитезу як стрижневий елемент текстів Д. Донцова можна простежити на основі трактування ідеологем, поглядів діячів, показу історичного періоду, світогляду провідної верстви та ін. Мовний вираз (референцію), небуквальні аспекти значення і смислу, мовний код автора (імплікатуру), інтенцію адресанта та його комунікативні вміння розкриває контекст [2, с. 7].

Об'єктом вивчення є погляди суспільно-політичних діячів на основі значеннєвого компонента «нескореність – зрада». Реалізацію прагматичного потенціалу аргументовано 1) історичними подіями та 2) культурно-політичними паралелями.

1) Аргументація через **історичні події** є основою усвідомлення певного чину, який передано через конкретні постаті. У дослідженні ці постаті номінуємо як персонмени, бо конкретні реальні особи відтворено через авторський задум. У творах Д. Донцова персонмени, вжиті в множині, отримують узагальнювальний характер. Наприклад, базову антитезу, де по один бік *Богуні і Кричевські*, а, по інший бік *Герцики, Брюховецькі та Гладкі* [7, с. 19], автор передає через ідею нескореності сильних полководців, кардинально протилежними до яких є зрадники. Прагматичний потенціал тексту підсилено

зверненням до історичної постаті до І. Богун, козацького полководця часів Хмельниччини, чи М. Кричевського, полковника Чигиринського та Київського полків реєстрових козаків. Авторські настанови відтворюють мовні чинники, оскільки множинна форма *Богуні, Кричевські* від поданих прізвищ є узагальненням великої кількості цих полководців та є вказівкою на їхню військову силу. Отож авторська емпатія на боці *Богунів* та *Кричевських*, бо їхні моральні цінності є важливими для творення нового мислення.

Автор не лише повідомляє про певні дії легендарних українських ватажків, він показує суспільно-історичне тло, яке призвело до політичної ситуації. Наприклад, логічний ланцюжок подій дозволяє усвідомити, що після загибелі достойних керівників козацька старшина полетіла в провалля історичної катастрофи. Д. Донцов добірно вибирає назви українських політичних діячів, вчинки яких спричинили занепад України як держави. Персонамени *Герцики* (І. Герцик первісно прибічник І. Мазепи та П. Орлика, а згодом зрадник), *Брюховецькі* (І. Брюховецький – гетьман-зрадник, Московські статті, які він підписав, звели автономію козацької держави до мінімуму та стали причиною падіння гетьманського режиму) та *Гладкі* (Й. Гладкий – прибічник Б. Хмельницького, кошовий отаман Задунайської Січі а згодом зрадник, що оголосив про свою вірність московському цареві) – це відтворення негативно знижувальної тональності тексту з вказівкою на аморальність дій та типізацією зрадництва, що неприховано засуджує автор.

Підсилювальним чинником впливу на аудиторію є однопланові ряди персонаменів. Зокрема, по один бік є соратники *Хмельницького – Богун, Кричевський* (зокрема, *Богун* – це людина, що мала «нордійські первні», які були за часів князівської Русі, та «виринають у перших початках козацтва і пізніше») [7, с. 109] та по інший бік – *Герцики, Брюховецькі, Гладкі* [12]. Діяльнісний підхід автора у виборі персонаменів сприяє досягненню комунікативної мети.

Донцов-ідеаліст інколи навіть іронізує зі свого оточення, бо бачить, що для гедоністичного життя нащадкам Богунів «ні нащо здалася “козацька слава”» та моделює висновок таких думок: стали «люди окрадені» [7, с. 59]. Прагматичний потенціал тексту стає успішним внаслідок показу особливостей керівників українського народу. Мислитель доводить, що провідна верства демонструє мудрість, вміє розрізнити правду й фальш, чесне та безчесне, тому в іншому місці Д. Донцов використовує форму множини від назви І. Богун не лише для показу військової сили, моральності, нового мислення, а й для типізованого показу героїзму.

Локутивна сила (доречність сказаного в певний момент) Д. Донцова дозволяє відтворити причину нещастя сучасної йому України через «упадок козацького панства» [7, с. 17]. Пояснення до цієї тези ілюстровано антитезою через ідеологічно вмотивовані персонамени, зокрема, *Хмельницький* та *Барабаш* – це протиставлення сильної волі до нічого зрадництва, що пронизує всю українську історію. Ідея *Хмельницького* – це боротьба за землю, за волю, «за віру християнську», натомість для *Барабаша* важливо «з мостивими панами хліб-сіль з упокоєм вічний час вживати» [7, с. 123]. Антитеза *Хмельницький – Семен Палій* [7, с. 17] очевидна, оскільки сильному духові Б. Хмельницькому протиставлено С. Палія, бо він і йому подібні «займатися стали фірчиками й штатиками» [7, с. 17]. Отож маємо антитези: *Хмельницький – Барабаш, Хмельницький – Палій*.

Антитеза персонаменів *Орлики* та *Полуботки* на противагу до персонаменів *Кочубеї, Любченки, Винниченки* – це відтворення сили та безсилля, любови до власної нації та байдужості, хоробрости та підступности. Прагматичну інтенцію автора визначають антиподи прізвищ. Великий журналіст антитезою демонструє свою позицію, бо він стоїть на боці гетьманської та козацької слави, яка зійшла нанівець, коли «здоровий відрух ображеного національного почуття» почав реагувати «на безправний дотик ззовні» [8, с. 88]. Показ України через персонамени *Орлики* та *Полуботки* та згодом через численні постаті гетьманів стверджує думку, яку Д. Донцов висловив як «Українці для України» [6, т. 4, с. 250], тобто кожен повинен привносити щось для творення самостійної держави (на час 1917 року для самих українських керівників це гасло було чуже та незрозуміле). У М. Міхновського маємо протилежне «Україна для українців» [13, с. 158], тобто це шлях для утвердження своєї нації на своїх етнічних межах, представники інших націй мають шанувати нашу мову, історію, культуру та мати умови для вивчення своїх національних засад. Отож стратегія Донцова – не просто подати антитезу, а засіяти зерно таких думок, які в майбутньому стануть основою для творення самостійної держави.

Комунікативно-прагматичний потенціал Д. Донцова полягає в потребі сформулювати в читача світогляд. Посилом автора є визнати одних та засудити інших, що відтворено методом антитези *Полуботок – Халевські, Манілови*. Характеристика політичної ситуації підсилює намір автора бути на боці правди та моральности. Д. Донцов відтворює образ *П. Полуботка*, який «голову клав» [7, с. 18] в тюрмі Петропавлівській

та (по інший бік) *Халявських, Манілових*, ідеалом яких стало «жити, щоб їсти», а не «їсти, щоб жити» [7, с. 18; див.: 12].

Метод суб'єктивності та добір лексичних одиниць (у формі множини) формує в читача узагальнений образ рис характеру українських гетьманів. Наповнення публіцистичного тексту відбувається завдяки описові суспільно-політичної ситуації. Наприклад, Д. Донцов пояснює, як провідна каста «глузує з тих представників черні, які, будучи черепахами, забажали літати, будучи зайцями, пхалися в козаки, будучи *Шельменками* – пхались у *Хмельницькі*» [7, с. 54]. Завдяки зниженій тональності тексту (маємо образи черепах, зайців) автор виводить антитезу Хмельницький – Шельменко (також *Хмельницькі* – *Шельменки*). Через множинний персонімен *Хмельницькі* автор методом історичної, когнітивної та емоційної аргументації показує гетьманські заслуги, політичну силу наших діячів як творців незалежної держави, знаних військовиків та високоосвічених людей свого часу, натомість *Шельменки* (шельми) – це чітка вказівка на антидержавницькі ідеї.

Д. Донцов аргументує свою позицію не лише через узагальнену характеристику політичних постатей, а й через відтворення персонажів художніх творів (як українських, так і московських). Мовленнєва компетенція автора скеровує читача до персоніменів *Шельменки, Довгочхуни, Перерепенки, Богуни, Вишенські, Держинські, Леніни* та *Сталіни*. Нагородження когнітивної інформації та її подача в тексті репрезентує образ світових сил, де втілення зла та добра отримує протистояння. По один бік, як каже Д. Донцов, рецепт *Шельменків*, які вивищували «малу людину» з *шлунковими інтересами, без прагнення до самостійності*, а по інший бік – *нащадки грізних хмельничан*. Згодом ця антитеза з центральною постаттю *Шельменки* переростає в іншу антитезу: мирне «малоросійське дворянство» (як втілення бездержавницьких ідей) – *нащадки грізних хмельничан* [6, т. 9, с. 97]. У висліді «замість *Богунів і Вишенських, замість лицарів і святих, з'явилися у нас гоголівські Довгочхуни і Перерепенки*» [6, т. 9, с. 97]. Продовженням аргументації журналіста є вказівка на конкретні прізвища, що відтворює антитеза *Богуни і Вишенські – гоголівські Довгочхуни і Перерепенки*. І результатом пояснення стала антитеза з промовистими для мислителя персоніменами: *Держинські, Леніни* та *Сталіни* та антитезою до них є «мала людина» [6, т. 9, с. 97]. Прихований намір автора дозволяє відтворити ситуацію, що ті *Леніни, Сталіни* та ін. демонструють силу, впевненість, тому таким постатям варто

протиставляти теж відповідних діячів з могутніми рисами характеру, натомість антитезою до цих прізвищ є постать малої людини. Стратегія Д. Донцова – це відтворити, що такий тип сил на світовій арені призведе, звісно, до катастрофи.

2) **Культурно-політична аргументація** стосується показу персонажів художніх творів та політичних діячів. Структурування тексту через антитезу персоніменів *Наталки-Полтавки й Ігореві війська* та *Вишенські* (у формі множини) відтворює, з одного боку, «ідеал загального розпруження й рослинного щастя» (за Д. Донцовим) [7, с. 42], а з іншого боку, – військову боротьбу та глибоку віру в Бога. Наміри автора полягають у формуванні нового мислення з акцентом на історичних знаннях та пропагуванні чину відваги, боротьби, відданості справі.

Аби прагматичний потенціал тексту був щонайвищий, мислитель щоразу знаходить нові історичні факти та нові прізвища для утвердження своїх державницьких ідей. Д. Донцова не визнає світу поладження конфліктів через домовляння з ворогом, тому антитезою є, з одного боку, *патріотизм наших предків*, а з іншого боку, «*патріотизм Татара, Толстого, Липинського, Винниченка, Шаповала і графа Рум'янцева*» [6, т. 7, с. 223]. Впадає у вічі, що серед ампліфікаційного ряду поряд з московитами Толстим, Рум'янцевим є українці В. Липинський та В. Винниченко. Відомо, що з В. Липинським Д. Донцов був одностудентом, вони разом входили до керівного складу Української демократично-хліборобської партії (заснованої 1917 р.), але суперечка між ними почалася в 20-х роках ХХ ст. та стосувалася різного бачення майбутнього України. Щодо В. Винниченка, то рух його від соціал-демократичної партії до партії більшовиків та комуністів був ганебним, отож його погляди стали суперечливими до ідей Д. Донцова. Публіцист узагальнює ці персонімени тим, що вони «обкидають болотом» [6, т. 7, с. 223] патріотизм, який націоналісти воскрешають з минулого.

Думка про тихе життя та ідея боротьби за шляхетну величну справу віднаходить в Д. Донцова аргументацію через літературні твори та політичні події. Синтез цих складників є основою для формування суспільної свідомості. Намір великого журналіста очевидний – показати, що провалля між «духом давнини» та вседозволеністю, яку часто прикривають назвою демократичність, є непримиренним, а такий антагонізм «викопає вік мас, вік юрби» [7, с. 140].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Лінгвістична прагматика дає змогу відтворити

наміри Д. Донцова (інтенційний чинник), оприятити певну постать через її важливість для національного питання, з'ясувати, як значеннєвий компонент «нескореність – зрада» формує новий тип націєцентричної української свідомости.

Чільними маркером текстів великого журналіста є історична, логічна та когнітивна аргументація, яку доповнює емоційний чинник.

Актуалізація певної лексичної одиниці відбувається через дієвий вплив автора на аудиторію незалежно від її політичної неоднорідности. Завдяки антитезі інформація стає успішною, а кожен персономен функціонує з умовним знаком «плюс» чи «мінус». Відтак тексти Д. Донцова ілюструють, по один бік, героїзм, боротьбу, стійкість, а по інший бік – зраду, запроданство чи навіть відпочинок (замість боротьби).

Важливим чинником впливу на ситуацію є множинна форма персономенів, оскільки така подача матеріалу є показом узагальнених рис характеру чи позиції певного діяча. Суб'єктивність Д. Донцова, про яку говорили сучасники, стала об'єктивним показом історичних реалій. Ідеї Д. Донцова виборювати самостійну Україну залишилась актуальними до сьогодні.

Отже, комунікативна інтенція автора полягає у використанні мовних формул, якими є антитези, підсилені категоричністю висловлювання. Твори Д. Донцова не дають читачеві можливості обрати серединний шлях, бо мислитель обстоює національну Правду, а не всесвітнє братерство зі злом.

Перспективами подальших розвідок є показ прагматичного потенціалу Д. Донцова на основі антитез, що ілюструють різний часовий період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баган О. Поміж містикою і політикою (Дмитро Донцов на тлі української політичної історії першої половини ХХ ст.). Київ : УВС ім. Ю. Липи, 2008. 78 с.
2. Бацевич Ф. С. Дискурсивна прагматика: проблемне поле, дослідницька одиниця. *Studia Linguistica* : збірник наукових праць / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Київський університет. 2008. Т. 1. С. 4–10.
3. Бацевич Ф. С. Лінгвістична прагматика: спроба обґрунтування проблемного поля і дослідницької одиниці. *Мовознавство*. 2009. № 1. С. 29–37.
4. Голубовська І. О. Мовна особистість як лінгвокультурний феномен. *Studia Linguistica* : збірник наукових праць / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Київський університет. 2008. Т. 1. С. 25–33.
5. Дашкевич Я. Дмитро Донцов і боротьба довкола його спадщини. *Дашкевич Я. Постаті: Нариси про діячів історії, політики, культури* / Упоряд. : М. Капраль, Г. Сварник, І. Сковчиляс. 2-е вид., випр. й допов. Львів : Піраміда, 2007. С. 525–534.
6. Донцов Д. Вибрані твори: в 10 т. / Упоряд., передм., комент. О. Баган. Т. 1–10. Дрогобич : Відродження, 2011–2016.
7. Донцов Д. Дух нашої давнини. Львів–Київ : Накладом Юрія Криворучка, 2011. 160 с.
8. Донцов Д. Хрестом і мечем. Тернопіль : Рада, 2010. 316 с.
9. Загнітко А. П. Теорія лінгвоперсоналогії: монографія. Вінниця : Нілан-Лтд, 2017. 136 с.
10. Квіт С. Дмитро Донцов: ідеологічний портрет. Вид. 2-е, випр. і доп. Львів : Галицька видавнича спілка, 2013. 192 с.
11. Микитюк О. Лінгвоперсона Дмитра Донцова як фокус розуміння максими «характер». *Matica Srpska Slavic Studies* / Главни и одговорни уредник Корнелија Ичин. Книга 102. Нови Сад : Матица српска, 2022. С. 411–425. DOI: https://doi.org/10.18485/ms_zmss.2022.102.23
12. Микитюк О. Уживання форм множини від власних назв у творі Дмитра Донцова «Дух нашої давнини». *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. № 2. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2015. С. 256–265.
13. Міхновський М. Самостійна Україна. *Націоналізм: Антологія* / упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. Київ : Смолоскип, 2000. С. 147–158.
14. Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного простору (методологічний, прагматико-семантичний і жанрово-лінгвістичний аспекти: на матеріалі політичного різновиду українського масово-інформаційного дискурсу) : дис. ... докт. філол. наук : 10.01.08. Київ, 2003. 408 с.
15. Сосновський М. Дмитро Донцов – політичний портрет: З історії розвитку ідеології українського націоналізму. Нью-Йорк–Торонто : Наукове товариство ім. Т. Шевченка, 1974. 419 с.
16. Супрун Л. Атрибутивні актуалізатори Донцовського концепту «держава». *Теле- та радіожурналістика* : збірник наукових праць Львівського нац. ун-ту ім. Івана Франка. 2019. Вип. 18. Львів : ЛНУ ім. І. Франка. С. 292–304.